

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь
Рэспубліканскі цэнтр нацыянальных культур

Алесь Лозка

Мастацтва беларускай батлейкі

Арганізацыя дзейнасці лялечнага тэатра

Мінск • 2017

Лозка, Алесь

Мастацтва батлейкі : Арганізацыя дзейнасці ляльнага тэатра / Алесь Лозка. — Мінск : Рэспубліканскі цэнтр нацыянальных культур, 2017.

У дапаможніку аўтар падае асноўныя звесткі пра беларускую батлейку і метадычныя парады па авалоданню майстэрствам вырабу тэатральнай скрынкі, стварэнню лялек-персанажаў і іх ваджэнню, па рэпертуару.

Адрасуецца работнікам культуры і адукацыі, педагогам, якія звязаны з тэатральным мастацтвам (батлейкі), кіраўнікам гурткоў і клубных фарміраванняў, навучэнцам і аматарам традыцыйнай культуры, удзельнікам творчай стажыроўкі кіраўнікоў замежных беларускіх непрафесійных (аматарскіх) калектываў мастацкай творчасці.

© Лозка Алесь, 2017

© Рэспубліканскі цэнтр нацыянальных культур, 2017

Рэспубліканскі цэнтр нацыянальных культур.

Вул. Чачэрына, 19, 220029, г. Мінск.

E-mail: rcnk-1994@mail.ru

Сутнасць беларускай батлейкі і гісторыя яе развіцця

Слова *батлейка* паходзіць ад польскай назвы горада Віфлеема (Betleem), дзе нарадзіўся Ісус Хрыстос. Другі варыянт назвы старадаўняга тэатра — *вартэп*. Яго яшчэ называлі *яселка*, *батляемка*, *остлейка*, *жлоб*.

Лялечны тэатр узнік у Заходняй Еўропе, затым трапіў у Польшчу, дзе меў назву *шопка*, потым на ўсходнеславянскія землі. У Расіі і Украіне яго называлі *вартэп*.

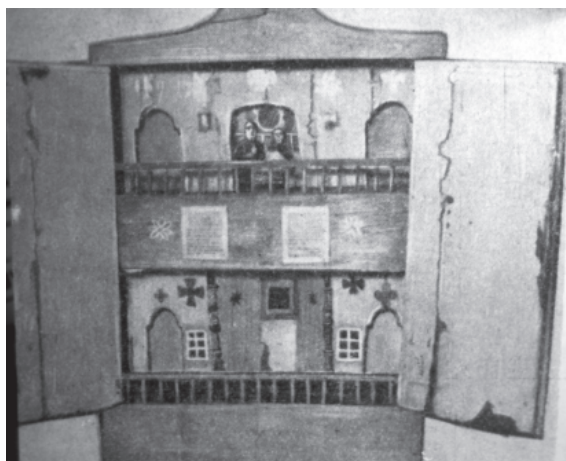
У Вялікім Княстве Літоўскім ад езуітаў, а потым шкаляроў і семінарыстаў батлейка перайшла да месчачковых рамеснікаў і сялян. Дзякуючы ім рэпертуар тэатра ўзбагаціўся бытавымі жартоўна-сатырычнымі сцэнамі і распаўсюдзіўся.

Шырокае бытаванне народнага тэатра спарадзіла некалькі тыпаў батлеек: адна-, двух- і трох'ярусныя — з своеасаблівай архітэктурай і сістэмай разнастайных лялек. Батлейшчык кіраваў лялькамі-персанажамі за нябачнай часткай скрынкі. Выкарыстоўваліся пальчыкавыя лялькі, лялькі-марыянеткі на нітках, але ў асноўным — на драўляных ці металічных шпях. Яны рухаліся па сцэне ў спецыяльных проразях у падлозе, якая звычайна пакрывалася футрам. Лялькі выразаліся з дрэва і адпаведна «апраналіся», галоўкі вырабляліся нават з фарфору. Самай тэхнічна дасканалай лялькай быў Цар Ірад. Акрамя добрага царскага адзення, кароны, ён вылучаўся тэхнічнымі прыстасаваннямі: рукі рухаліся пры дапамозе шарніраў, галава выштурхоўвалася спецыяльным стрыжнем і падала, калі яе зразала Смерць касою.

У музеях розных краін захоўваюцца батлейкавыя лялькі, маюцца фотаздымкі і апісанні. Старадаўнюю беларускую батлейку можна ўбачыць у Дзяржаўным музеі этнаграфіі (г. Санкт-Пецярбург), Дзяржаўным цэнтральным тэатральным музеі імя А.А. Бахрушына (г. Масква), Музеі старажытнабеларускай культуры (г. Мінск).

Магілёўская батлейка канца XIX ст. захоўваецца ў Дзяржаўным музеі этнаграфіі г. Санкт-Пецярбурга (гл. мал. 1).

У верхняй частцы батлейкі адбываліся сцэны нараджэння Хрыста (таму спектаклі праводзіліся на свята Нараджэння Хрыстова і Каляды). На ніжнім ярусе інсцэніраваліся містэрыяльныя драмы «Цар Ірад», «Цар Максіміліян», «Цар Мамай», «Цар», «Машкарад», «Лодка» і народныя інтэрмедыі «Мацей і доктар», «Антон з казой і Антоніхай», «Вольскі — купец польскі», «Ірадыяда», «Рыгор і франт», «Барыня і доктар», «Цыган і цыганка», «Яўрэй і казак», «Скама-рох з мядзведзем» і інш.

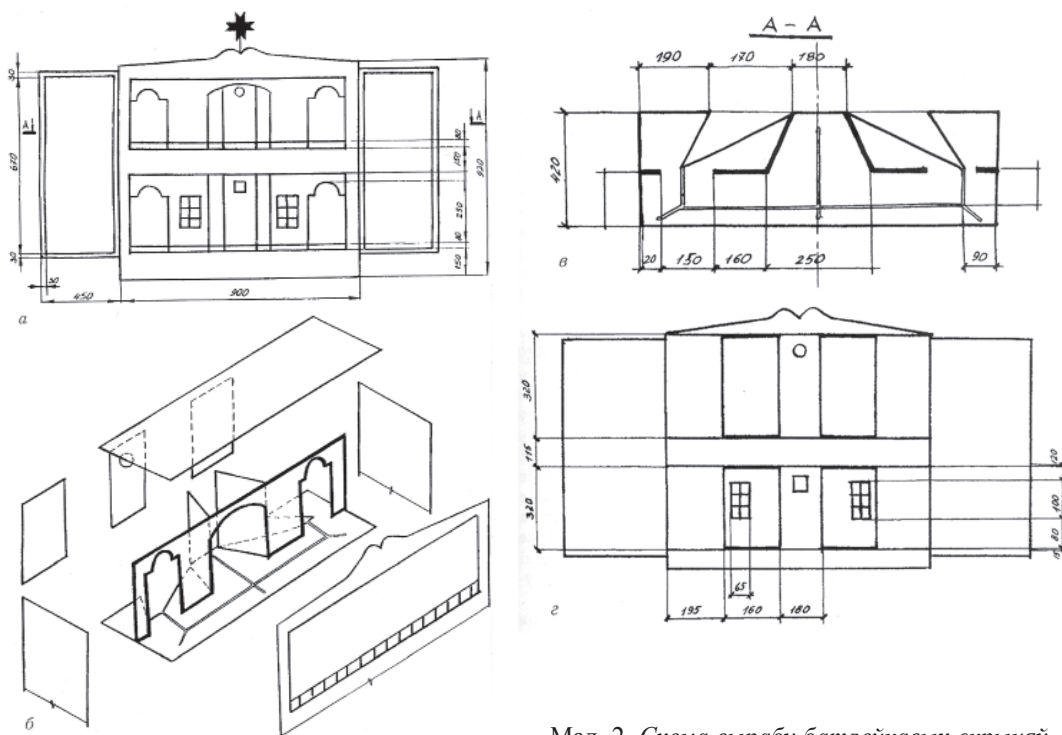
Мал. 1. Магілёўская батлейка. Канец XIX ст.

Паказ спектакля суправаджаўся музыкай батлейкавага ансамбля: скрыпка, цымбалы, бубен; скрыпка, бубен; скрыпка, цымбалы; гармонік.

Фалькларысты XIX — XX стст. запісалі нямала батлейкавых тэкстаў. Маюцца фотаздымкі аўтэнтчных батлеек і лялек, адзінкавыя з якіх зберагаюцца ў музеях. Бытаванне народнага ляльнага тэатра, па сутнасці, спынілася ў 2-й палове XIX ст., яе адраджэнне пачалося ў 90-х гг. XX ст. Для вытокаў гісторыі беларускай батлейкі стаяць запісы фалькларыстаў, якія змешчаны ў матэрыялах П. Шпілеўскага, Е. Раманава, П. Шэйна, М. Федароўскага, Я. Карскага і інш. Важнае значэнне ў даследаванні традыцыйнага тэатра належыць беларускім мастацтвазнаўцам У. Няфёду, Г. Барышаву, А. Саннікаву, С. Баркоўскаму, М. Каладзінскаму, А. Сабалеўскаму.

Як зрабіць батлейку

Для вырабу батлейкавай скрынкі неабходны добра пагабляваныя дошкі таўшчынёй 1—1,5 см. Каб атрымаць патрэбную шырыню дошак, іх склейваюць між сабой. Можна выкарыстоўваць і фанеру, але гэта будзе адыходам ад традыцый.

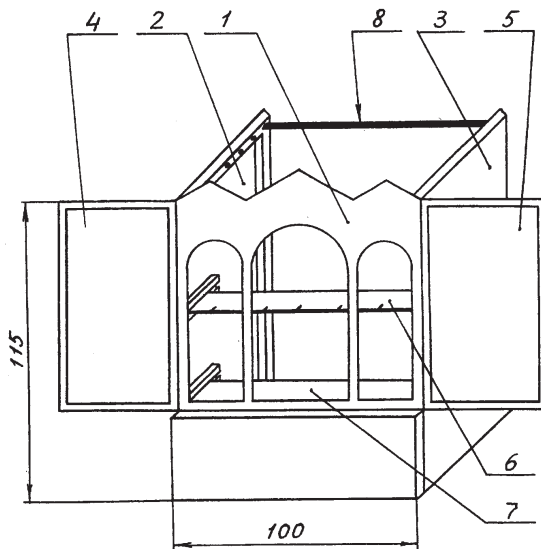

Мал. 2. *Схема вырабу батлейкавых скрыняў*

У дапамогу педагогам і юным майстрам падаюцца схемы вырабу батлейкавых скрыняў (гл. мал. 2) — фронтальная праекцыя (а), зборная канструкцыя 2-га яруса — верхняга (б), гарызантальны разрэз 2-га яруса (в), выгляд з адваротнага боку (г). Лічбы на чарцяжах абазначаюць адлегласць у сантыметрах. Памеры і будова першага і другога ярусаў аналагічны. Мацаванне дэталёў вырабу між сабой можна рабіць пры дапамозе клею, цвікоў і шрубаў. Сценкі батлейкі добра шліфуюцца, пры неабходнасці пакрываюцца марылкай.

Можна вырабляць і прасцейшую батлейку, якая распрацавана ў Беларускай навукова-метадычным цэнтры гульні і цацкі (гл. мал. 3). Шматфункцыянальная шырма «Батлейка» дае магчымасць выкарыстоўваць яе як тэатр ценяў, марыянетачны, пальчаткавы, лялечную эстраду і інш.

Гэты тэатр лялек таксама можна вырабляць з фанеры (таўшчыня 3 мм) і драўляных рээк (2,5х2,5 або 3,0х3,0). Да пярэдняй рамы (1) на петлях мацуюцца бакавыя рамы (2, 3) і дзверцы (4, 5). Перакладзіна (8) устаўляецца ў адпаведныя адтуліны бакавых рам. Яна служыць для трымання шырмы з тканіны. Для выкарыстання тэатра пад батлейку ўстаўляюцца дадатковыя палічкі (6, 7) у якасці ніжняга і верхняга ярусаў. На ніжняй палічцы можна асобна ставіць лялечны спектакль, гуляць з марыянетачнымі і іншымі лялькамі. За пярэдняю раму можна прымацаваць спецыяльныя рамкі для тэатра ценяў і лялечнай эстрады. У ніжняй частцы шматфункцыянальнага тэатра можна змайстраваць скрынку для захавання лялек-персанажаў. Такая батлейка зручна складваецца і добра транспартуецца.

Мал. 3. Шматфункцыянальная шырма
1 — пярэдняя рама; 2, 3 — бакавыя рамы;
4, 5 — дзверцы; 6, 7 — палічкі; 8 — перакладзіна.

Парады па вырабу батлейкавых лялек-персанажаў

Для вырабу (рэканструкцыі) традыцыйнай лялькі неабходна кіравацца апісаннямі этнографаў мінулых гадоў (гл. мал. 4). Вось, напрыклад, урывак з артыкула «Белорусский вертеп», змешчаны ў зборніку «Известия отделения русского языка и словесности имп. Академии наук» (СПб., 1908):

«...Звычайна лялькі выразаліся з дрэва, касцюмы шыліся ці размалёўваліся адпаведна вобразу-характару.

Два анёлы, якія пачыналі прадстаўленне ў верхнім ярусе, апраналіся ў белае, блакітнае ці шэрае адзенне. Крылы рабіліся з паперы і абклеіваліся «залатымі» абрэзкамі. Цікавыя былі касцюмы трох цароў, што прыходзілі з ніжняга ў верхні ярус, каб пакланіцца нованароджанаму Хрысту. Былі яны ў доўгай вопратцы, паверх якой надзяваўся кароткі кафтан з шырокім поясам. Шыліся кафтаны з яркага

шоўку ці парчы і абшываліся «золатам». Пастухі, якія прыходзілі, каб пакланіцца Хрысту, былі апрануты ў простае адзенне.

Самай дасканалай была лялька цара Ірада. Ён уяўляў сабой сярэдніх гадоў мужчыну з непрыемным выразам твару, барада была чорная, шырокая, густыя чорныя вусы і чорныя доўгія простыя валасы даходзілі да плеч... На лбе і паміж броваў вырысоўваліся зморшчыны. На галаве шасцізубцавая карона, абклееная «залатой» паперай. Рукі на шарнірах, у правай, сагнутай у локці, цар Ірад трымае бляшаны скіпетр, левая выцягнута ўперад. Апануты ў доўгае простае адзенне «з залатой» парчы з шырокімі рукавамі».

Драўляныя загатоўкі розных памераў можна вытачыць на такарнам станку. А для стварэння лялькавага вобраза абранага персанажа неабходна зрабіць адбор і падгонку адпаведных дэталей, замацаваць іх, апрануць, размалёваць бачныя часткі драўніны.

Мал. 4. Лялькі-персанажы беларускай батлейкі XIX ст. (Дзяржаўны музей этнаграфіі, г. Санкт-Пецярбург):
Адам і Ева; Смерць і Анёл; Вершнік; Тры цары

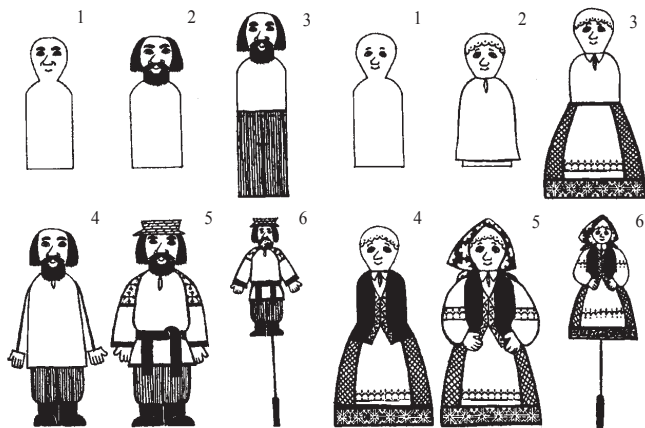
Некаторыя ўзоры асобных персанажаў, а таксама этапы працы паказаны на мал. 5.

Мал. 5. Лялькі-персанажы драмы «Цар Ірад», казачныя героі

Пры стварэнні беларускага адзення для лялек трэба кіравацца апісаннямі рэгіянальных строяў, змешчаных у спецыяльнай літаратуры. Замест тканага ці вышыванага арнаменту можна ўжываць розныя стужкі, тасьму, у якасці валасоў — падклеіваць воўну або ніткі. З кавалачкаў скуры выразаюцца нажніцамі «кісці» лялькі і падклеіваюцца ці падганяюцца ў канцы рукавоў. Для ўмацавання канечнасцей лялек выкарыстоўваецца каркас з меднага дроту. Розныя дэталі касцюма, упрыгажэнні можна зрабіць са старых цацак, іншых дапаможных матэрыялаў.

Пры вырабе батлейкавых персанажаў неабходна карыстацца прынятымі памерамі, маючы на ўвазе скрыню двух'яруснага тэатра 95х91 см, дзе вышыня рабочых сцен 29—30 см, г.зн. лялька павінна быць не больш за 28 см, у сярэднім 23 см. У якасці шпіння можна выкарыстоўваць трывалы кавалак дроту (14—19 см).

Мал. 6. Этапы вырабу лялькі

Як падрыхтаваць спектакль у батлейкавым тэатры

Для наступнай рэжысёрскай работы над спектаклем прапануем выкарыстоўваць інтэрактыўны метад, які складаецца з асобных этапаў-заняткаў:

1) паказ відэазапісу спектакля містэрыяльнай драмы (выкарыстоўваецца кампакт-дыск), можна яшчэ раз паўтарыць паказ настаўнікам-батлейшчыкам з натуральных лялькамі ў батлейцы;

2) размеркаванне роляў наступнай п'есы «Дзіва Божага нараджэння» і яе выканання (пад кіраўніцтвам настаўніка-рэжысёра «артысты» водзяць свае лялькі ў батлейцы пад агучванне тэксту іншымі «артыстамі»);

3) ваджэнне размеркаваных лялек пад фанаграму (можна выкарыстоўваць кампакт-дыск);

4) ваджэнне размеркаваных лялек з вывучаным тэкстам;

5) ваджэнне адным «артыстам» лялек пад агучванне тэксту іншымі «артыстамі», або пад фанаграму;

6) ваджэнне адным «артыстам» лялек з вывучаным тэкстам;

7) удасканаленне акцёрскіх здольнасцей пачынаючага батлейшчыка.

Рэпертуарная частка

ДЗІВА БОЖАГА НАРАДЖЭННЯ

(аснову п'есы складаюць традыцыйныя тэксты драмы «Цар Ірад»)

Акт 1

У цэнтры — двух'ярусная батлейка, вакол якой размясціліся маленькія «акцёры» з лялькамі-персанажамі традыцыйнага спектакля «Цар Ірад». Увесь рэй вядзе Дзед Батлейкавед.

Дзед Батлейкавед. Дзеці, хто ведае, які сёння год?

Дзеці. 2017!

Дзед Батлейкавед. Як добра, што вы гэта ведаеце. Мы ж хочам вам распавесці ад якой падзеі пачаўся адлік гадоў. Што адбылося 2017 гадоў таму назад. Гэта значыць, у першы год і бліжэйшай пары ля яго. І дапамогуць нам старадаўнія лялькі і тэатр батлейка, які перад вамі ахвотна расчыняе дзверы.

Расчыняе дзверы.

За вялікім Міжземным морам, у знакамітай Палесцінскай зямлі Іўдзейскага царства, якім уладарыў жорсткі Ірад, непадалёку ад горада Іерусаліма жыла Марыя.

Акцёрка святой Марыі (*у руках з лялькай-персанажам*). Калі Марыі споўнілася чатырнаццаць год, яна стала сіратаю і закончылася яе вучоба па свяшчэнных кнігах у храме. Яна марыла вечна служыць Богу і не выходзіць замуж.

Акцёр святога Іосіфа (з лялькаю-персанажам). Стары васьмідзесяцігадовы цясляр Іосіф узяў сірату да сябе, замяніў ёй бацьку.

Акцёрка св. Марыі. Адзін раз Марыя, чытаючы святую кнігу пра тое, што некалі народзіцца ад Дзеvy Збавіцель усіх людзей, падумала, што яна стала б шчасліваю быць нават служанкай у той Дзеvy. Затым да дзяўчыны з'явіўся Анёл, пасланец Божы...

Акцёр Анёла (з адпаведнаю лялькаю-персанажам). Не бойся, святая Марыя, цябе палюбіў Бог за тваю дабрадзейнасць. Ты народзіш сына і назавеш яго Ісусам...

Акцёрка св. Марыі. Як гэта будзе, калі я мужа не ведаю?

Акцёр Анёла. Дух святы сядзе на цябе, і ты народзіш Сына Божага! І дасць Яму Гасподзь трон. І будзе Ён царстваваць вечна, і царству Яго не будзе канца.

Акцёрка св. Марыі. Няхай будзе са мною так, як хоча Бог.

Усе акцёры ідуць уладкоўваць сваіх герояў-лялек у батлейку на верхні ярус.

Акт II

Верхні ярус аформлены пад пячору з прыкметамі прыстасавання яе людзьмі пад хлёў для жывёлы. У цэнтры Іосіф, Марыя і Нованароджаны, які ляжыць на саломе ў яслях, дзе кармілі авечак.

Дзед Батлейкавед. Аднойчы Іосіф з Марыяй па справах перапісу насельніцтва прыйшлі ў горад Віфлеем, у якім некалі жылі іх продкі. Не знайшлося больш прыдатнага і таннага месца для начлегу, дык яны спыніліся за горадам у каменнай пячоры. Куды пастухі ў непагадзь заганялі жывёлу. Тут ноччу, 25 снежня, і нарадзіўся ў Дзеvy Марыі Сын Божы, Збавіцель свету, як і абяцалася ў святых кнігах. І назвалі Нованароджанага Ісус Хрыстос. Ісус — азначае месія, гэта значыць тое, што запаветна абяцалася. Дзень 25 снежня ў католікаў, а 7 студзеня ў праваслаўных, лічыцца вялікім святам Нараджэння Ісуса Хрыста, Ражаством.

Над зямлёю ўзыхляла незвычайная зорка, яе называюць «звяздою». Яна ўзвышаецца і ў нашым тэатры. Кожны год такую аздобленую шматкутную зорку насілі і носяць калядоўшчыкі на Ражаство Гасподняе, на Каляды, а таксама скрынку з лялькамі, у якой паказваюць гэтае дзіва — нараджэнне Сына Бога. Батлейка ці батлеямка атрымала назву ад горада Віфлеема або Батлеема. Што ж далей там адбывалася?

Анёл, што з'явіўся з неба перад здзіўленымі пастухамі, паведамляе пра нараджэнне Збавіцеля. Пастухі, а затым тры заморскія мудрацы з падарункамі прыходзяць пакланніца Сыну Божаму...

Хор (спявае наступны псалм, на верхнім ярусе пад яго гукі адпаведна з'яўляюцца Анёл, Пастушкі і Тры мудрацы, якія пакланяюцца перад Дзіцём):

Неба і зямля, неба і зямля
Радасна спяваюць.

Ангелы свету, ангелы свету

Дзіва абвяшчаюць.

Хрыстос нарадзіўся, Бог аб'явіўся,
Ангелы спяваюць, пастушкі іграюць,
Дзіва, дзіва абвяшчаюць.

У Батлееме, у Батлееме

Весела навіна:

Чыстая Дзева, чыстая Дзева

Нарадзіла сына.

Хрыстос нарадзіўся, Бог аб'явіўся,
Ангелы спяваюць, пастушкі іграюць,
Дзіва, дзіва абвяшчаюць.

Мудрацы слова, мудрацы слова

З Усходу прыходзяць.

Ладан і смірну, ладан і смірну,

Золата прыносяць.

Хрыстос нарадзіўся, Бог аб'явіўся,
Ангелы спяваюць, пастушкі іграюць,
Дзіва, дзіва абвяшчаюць.

І мы Дзіцятку, і мы Дзіцятку,

Богу паклон дайма.

Слава на ўзвышніх, слава на ўзвышніх —

Яму заспявайма.

Хрыстос нарадзіўся, Бог аб'явіўся,
Ангелы спяваюць, пастушкі іграюць,
Дзіва, дзіва абвяшчаюць.

Акт III

Дзед Батлейкавед. Дзеянне пераносіцца ў ніжні ярус, палац цара Ірада.
Пазнаёмцеся з новымі героямі.

Акцёры па чарзе выходзяць з-за батлейкі і прадстаўляюць лялькі-персанажы.

— Злосны Ірад, цар Іўдзейскі.

— Воін, яго верны служака.

— Рахіль, якая не захацела аддаць на смерць сваё дзіця.

— Чорт, чорны дарадца Ірада.

— Смерць з касою.

На ніжнім ярусе Дзед Батлейкавед запальвае свечкі.

Ірад (*выходзіць і сядзе на трон*).

Я цар Ірад.
Я, я слаўны,
Сяду на свой трон дзяржаўны.
Я вялікі разумнік,
Бо ў царскім пурпур.
Ніхто не прычыць
Маёй царскай натуры.

Чорт (*выбягаючы*).

Хе-хе-хе,
Цар мой, цару,
Любы ўладару,
Ты тут спіш, гуляеш,
Пуза сабе наядаш,
А што ў тваім царстве
Новы цар з'явіўся — не знаеш.

Ірад.

Што, што я чую ў маім царстве,
Здрада сталася ў маім гаспадарстве?!
А паклікаць да мяне ваяку,
Вернага мне служаку.

Воін.

Аць-два, аць-два, аць-два! Стой!
Цару, мой цару, любы гаспадару,
Па твайму загаду з'явіўся.

Ірад.

Чуў я, што ў маім царстве
Новы цар нарадзіўся.
Хуценька збірайся,
У Батлеем выпраўляйся.
Усіх немаўлят забівай,
Свайго цара-гаспадара выручай.

Воін.

Слухаю твайго загаду!
Зважай! Крокам руш!
Налева, кругом марш!
Аць-два, аць-два, аць-два!

Чуецца званочак.

Анёл.

О, Ірадзе, Ірадзе,
Што ты нарабіў?
Сваю душу грэшную
перад Богам загубіў.

Чорт. Згінеш ты дазвання,
Не будзе табе выратавання.
Ты, Ірад, яго не слухай,
Вазьмі сабе патыліцу пачухай.
Лепш быць каранаваным,
Чым выратаваным.

Ірад. Твая праўда! А ну, пайшоў прэч адсюль,
А кыш!
Лепш быць каранаваным,
Чым выратаваным.

Воін. Аць-два, аць-два, аць-два, стой!
Цару мой, цару, любы гаспадару,
У Батлеем я схадзіў,
Усіх немаўлят забіў.
Адно... Рахіль не дае свайго забіць,
Сама ідзе да цябе літасці прасіць.

Ірад. Хто такая?

Воін. А... паклікаць яе да мяне!
Слухаю твайго загаду!
Зважай! Крокам руш!
Налева, кругом марш!
Аць-два, аць-два, аць-два!

Уваходзіць Рахіль з дзіцём на руках. За ёй — воін.

Рахіль. Цару мілы, цар літасцівы,
Не труці ты матчына сэрца,
Уратуй маё дзіцятка ад смерці.

Ірад (Рахілі). Гм... баба, я сам сабе разумнік,
Бо ў царскім пурпуры, не пярэч ты
Маёй царскай натуры.
Я ўсім немаўлятам пасцінаў галовы,
І твайму не дам пардону.

Воін выводзіць за дзверы Рахіль і за сцяною чуецца плач дзіцяці і галашэнне беднай маці.

Анёл (з другога яруса).

Ірад ты нясыты,
Забойца самавіты,
За гэтае дзіцятка
Ды за ўсіх немаўляткаў

Будзеш ты ў агні гарэць,
 Ды ў смале кіпець.

Чорт (з 'явіўшыся). Ты, Ірад, на іх не зважай,
 Пра ўладу лепш дбай.
 Памятай, лепш быць каранаваным...

Ірад. Твая праўда, а ну-ка, пайшлі прэч адсюль,
 Паспяшайце, самі сябе суцяшайце.

Плача Рахіль.

Анёл. Не плач, не плач, Рахіль,
 Тваё дзіцятка не ўмерла.
 Яно ў боскім садзе кветачкі збірае
 Ды з анёламі гуляе.

Ірад. Што, што я чую, не гуляе і не збірае,
 Бо мой ваяка справу знае.
 Ваяка, ваяка, хадзі да мяне!

Ваяка. Аць-два, аць-два, аць-два, стой!
 Па твайму загаду з'явіўся!

Ірад. За добрую службу, за шчырую дружбу
 На табе трошкі грошай.
 Схадзі, пагуляй з раскошай,
 Выпі чарку, ды дай каму па карку.

Воін. Рады старацца.
 Зважай! Крокам руш!
 Налева, кругом марш!
 Аць-два, аць-два, аць-два!

Раздаецца стук.

Смерць. Здарова, Ірад!
 Ірад. А... вой...
 Ваяка, мой ваяка, верны мой служака!
 Ратуй! Гані ад мяне гэтую пачварыну.
 Гы-гы-гы...

Смерць. Твой ваяка-небарака,
 Зайшоў да кабака,
 Выпіў чарку, атрымаў па карку
 Ды і ляжыць.
 А я, смерць касціста,
 Маю касу сталісту, во, панюхай!
 Прыйшла цябе, гада, у пекла справадзіць.

Ірад. А... вой... смерць-матухна,
Пачакай трошкі,
Не трымай на мяне злосці,
Дам я пурпуры на твае старачыя косці.

Смерць. Ірад, твая хаўтурная песня спета,
Згінеш ты зараз з гэтага свету.
Як ты немаўлятам, так і я табе
Касой галаву сагну...
А ну-ка, кладзіся...
Жых...

Ірад. Ой-ой-ой!

Смерць. Жых!

Ірад. Ой-вой!

Смерць. Жых!

Чорт. Ха-ха-ха, ха-ха-ха-ха...
Цар-небарака,
Любы мой дружкака,
Ну што, мне быць каранаваным
Ці выратаваным?
Ат... нічога, хадзем са мной у пекла,
Будзем там у карты гуляць
Ды старых баб забаўляць.
Згінуў ты дазвання,
Не будзе табе выратавання.

Воін. О, трошкі пагуляў
І свайго гаспадара праспаў.
Толькі не разабраў:
Ці то ён цара, ці Ірад яго ў пекла
павалок.
А... нічога.
Пазбыў пана, буду піць віно збанам.
Піць, гуляць, Каляды ўспамінаць.

Спявае.

Ой, Калядачкі, бліны-ладачкі,
Ой, люлі-люлі, бліны-ладачкі,
Ой, люлі-люлі, бліны-ладачкі.

Акт IV

Дзед Батлейкавед. Быў пакараны злосны цар Ірад за сваё зладзейства, за чатырнаццаць тысяч бязвінна забітых немаўлят. А святыя Іосіф, Марыя з Дзіцём уцяклі ў Егіпет, бо іх пра небяспеку папярэдзіў Анёл. Вось такую гісторыю распавядае старадаўні лялькавы тэатр.

Батлейка так палюбілася народу, што яе пачалі паказваць не толькі на Каляды, але і на іншыя святы, асабліва на кірмашах.

Да пабачэння! Да новай сустрэчы!

Тушыць свечкі ў батлейцы, зачыняе ў іх дзверы.

ПАН І ПАНЕНКА

На сцэну выходзіць малады франт, затым паненка.

Батлеечнік.

А вось ідзе эlegant новы,
На нём зогарэк¹ цыновы,
А капялюш не свой уласны,
Бо на глове бардзо цясны,
А на шыі чатыры хусты,
А кішэні зусім пусты,
А насустрач яму эlegantка,
Ягоная каханка!

Пан.

О, дзень добры, пані!

Паненка.

А, дзень добры пану!

Я так бы хацела,

Каб пан мяне навучыў размаўляць

па-пальскому,

Па-культурнейшаму, значыць.

Бо я ўжо кінула свае свінні,

І прыехала жыць да Вільні.

Я цяпер паненка гарадская,

І па-беларускаму мне размаўляць не выпадае.

Пан.

Та няма нічога прасцей.

Мова польская, мова панская,

Дзеля таго, каб на ёй навучыцца размаўляць,

Трэба ўсе словы пачынаць на «пан».

Ну..., напрыклад, пантохі, панчоха...

¹ Зогарэк (польск.) — гадзіннік.

Паненка. Ах, ах, як просценька,
Зараз жа і я прыдумаю нешта такое...
Пан... , пан... а, ах, які ў пана вялікі паннос.

Пан. Цьфу, каб цябе чорт панёс!
Не-не-не, з навукай справы ў нас не пойдучь.
Прапаную пані затаньчыць.

Паненка. З прыемнасцю, але, апроч вальсу,
Я нічога не танцую.

Пан. Але мы замовілі вальс.
Музыканцікі, вальс!

* * *

Дзеля пашырэння рэпертуару батлеечнага тэатра рэкамендуецца рабіць і свае
інсцэніроўкі на аснове народных казак, паданняў, жартаў.